III B-24.314
Biblioteca
Universității Iași

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GEO-POLITICA ET HISTORIA
REVISTĂ ROMÂNĂ PENTRU SUDESTUL EUROPEAN

3

ANTON GOLOPENȚIA

POPULAȚIA TERITORIILOR ROMÂNEȘTI DESPRINSE ÎN 1940

A FOST TRANSILVANIA ÎN VEACUL AL XVIII-LEA ȚINTĂ SAU PUNCT DE PLECARE DE MIGRAȚIUNI ROMÂNEȘTI?

13 MAI. 1942

SOCIETATEA ROMÂNĂ DE STATISTICA
BUCUREȘTI 1941

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Extras din revista Geopolitica și Geoistoria.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ANTON GOLOPENȚIA

17 SEP. 1942
Biblioteca Universității Iași
Ale 33.494

POPULAȚIA TERITORIILOR ROMÂNEȘTI DESPRINSE ÎN 1940

A FOST TRANSILVANIA ÎN VEACUL AL XVIII-LEA ȚINTĂ SAU PUNCT DE PLECARE DE MIGRAȚIUNI ROMÂNEȘTI?

SOCIETATEA ROMÂNĂ
DE STATISTICĂ
BUCUREȘTI 1941

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

POPULAȚIA TERITORIILOR ROMÂNEȘTI DESPRINSE ÎN 1940.

Structura etnică a României la 1930.—Sporul de importanță realizat de elementul românesc în deceniul următor.—Structura etnică a României trunchiate.—În teritoriile desprinse jumătate din populație e românească.—Zonele etnice din care sunt alcătuite teritoriile desprinse: (atât cele ocupate la Răsărit cât și cele dela Apus, atribuite Ungariei, prezintă zone etnice cu majorități neromânești numai la margini, la mijloc aflându-se zone etnice românești, îndoit mai populate decât zonele de margine; iar în Cadrilater zona cea mai întinsă cu majorități etnice absolute este cea turco-tătară, reprezentată de aproape întregimea Durostorului; Bulgarii, care mai aveau o slabă majoritate relativă în 1930, erau pe cale de a fi majorați de colonizările românești în locurile devenite libere prin repatrierea turcilor și tătarilor).—Desprinderile de teritoriu românesc în 1940 au trecut odată și jumătate mai mulți Români sub stăpânire străină decât au scos neromâni de sub stăpânire românească.—Aspectul etnic al Reîntregirii dela Răsărit.

Pe teritoriul de 295.049 km² al României trăia, în 1930, la data Recensământului (29 Decemvrie), o populație de 18.057.028 locuitori, dintre care 71,9 % s'au declarat de neam românesc, 28,1% de alt neam. Dintre neromâni erau relativ mai numeroși Ungurii, Germanii, Evreii, Ruteno-Ucrainienii, Ruși, Bulgarii, Țiganii și Turco-Tătarii, celelalte neamuri fiind reprezentate prin frânturi de o importanță procentuală redusă (vezi Tab. I).

Sporind anual, în mijlocie, cu 1,22 %, în intervalul 1931—1940, populația țării depășise, la 1 Ianuarie 1940, cifra de 20 milioane. Această creștere numerică a modificat structura etnică a României, sporul natural al Românilor și al fragmentelor etnice conlocuitoare nefiind identic.

Numărul locuitorilor neromâni n'a sporit în aceeași măsură ca numărul Românilor: prin diferența dintre nașteri și morți, cifra acestora a crescut, în raport cu 1930, între anii 1931—1940 cu 12,9 %. Sporul înregistrat de grupurile etnice în mai mare măsură urbanizate decât Românii: al Ungurilor, al Germanilor și mai ales al Evreilor a fost cu mult mai scăzut; de 5,7 %, respectiv de 4,9 % și de 0,9 %, în raport cu numărul lor, constatat la recensământ. Și sporul grupurilor etnice în aceeași măsură rurale ca Românii: al Bulgarilor, Rușilor și Ruteno-Ucrainenilor, a rămas proporțional inferior celui realizat de Români, fiind de numai 12,0 %, respectiv 10,2 % și 9,6 % [1]). De pe urma acestei deosebiri în ritmul sporului natural, procentul Românilor se ridicase, în 1940, dela 71,9 % la 73,1 %, iar cel a neromâ-

1) DR. S. MANUILA: *Studiu etnografic asupra populației României*, Buc., Institutul Central de Statistică, 1940. Vezi tabelele intitulate „Evoluția numerică a diferitelor grupe etnice în România în anii 1931-39", pag. 95-103.

nilor a scăzut dela 18,1 % la 16,9 % (vezi Tab. I). Bulgarii, Ruşii şi Ruteno-Ucrainenii şi-au menţinut importanţa din 1930; în schimb greutatea procentuală mai ales a Ungurilor, dar şi a Germanilor şi a Evreilor a suferit scăderi.

Prin desprinderile de teritorii impuse României în 1940: ocuparea în urma notei ultimative dela 27 Iunie a Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a regiunii Herţa din Judeţul Dorohoi de U. R. S. S.; atribuirea, prin Arbitrajul dela Viena, din 30 August, a Crişanei de Nord, a Maramureşului şi a Transilvaniei de Nord-Est către Ungaria şi cedarea, acceptată în convenţia încheiată la Craiova în ziua de 6 Septemvrie, către Bulgaria a Cadrilaterului, suprafaţa României a fost redusă cu 100.293 km.² (31,4%), rămânând de 194.756 km.², ceeace reprezintă 68,6% din teritoriul de după Războiul întregirii.

Pe acest teritoriu trunchiat trăiau, la data Recensământului din 1930, 11.895.711 locuitori, adică aproape două treimi (65,9%) din populaţia dela acea dată a ţării. Dintre aceştia se declaraseră de neam român 83,7%, iar de neam neromân 16,3%.

In cifra de 13.252.594 atinsă de populaţia României trunchiate la 1 Ianuarie 1940, Românii deţineau, în urma sporului diferenţiat, procentul de 84,8%, înregistrând o creştere de importanţă de 1,1% în cei 9 ani trecuţi dela Recensământul din 1930.

Tab. I.—STRUCTURA ETNICĂ A ROMÂNIEI, A ROMÂNIEI TRUNCHIATE ŞI A TERITORIILOR DESPRINSE

(mii de suflete)

	Total	Români	Germani	Evrei	Ţigani	Unguri	Slovaci Cehi	Ruteni Ucrain.	Huţani	Poloni	Ruşi	Găgăuţi	Bulgari	Turci Tătari	Alţii
România															
1. Recensământul 1930	18.057	12.981	745	728	263	1.426	52	582	12	48	409	106	366	177	162
%	*100,0*	*71,9*	*4,1*	*4,0*	*1,5*	*7,9*	*0,3*	*3,2*	*	*0,3*	*2,3*	*0,6*	*2,0*	*1,0*	*0,9*
2. Populaţia probabilă la 1 Ianuarie 1940.	20.050	14.656	782	735	N	1.507	N	638	N	N	451	N	410	N	871
%	*100,0*	*73 1*	*3,9*	*3,7*		*7,5*		*3,2*			*2,3*		*2,0*		*4,3*
România trunchiată															
1. Recensământul 1930	11.896	9.951	565	313	195	512	32	20	1	15	48	1	65	41	137
%	*100,0*	*83,7*	*4,7*	*2,6*	*1,6*	*4,3*	*0,3*	*0,2*	*	*0,1*	*0,4*	*	*0,5*	*0,3*	*1,2*
2. Populaţia probabilă la 1 Ianuarie 1940.	13.253	11.236	585	311	N	535	N	22	N	N	56	N	72	N	435
%	*100,0*	*84,8*	*4,4*	*2,4*		*4,0*		*0.2*			*0,4*		*0,5*		*3,3*
Teritoriile desprinse															
1. Recensământul 1930	6.161	3.030	180	416	68	913	20	562	11	33	362	105	302	136	23
%	*100,0*	*49,2*	*2,9*	*6,7*	*1,1*	*14,8*	*0,3*	*9,1*	*0,2*	*0,5*	*5,9*	*1,7*	*4,9*	*2,2*	*0,4*
2. Populaţia probabilă la 1 Ianuarie 1940.[1]	6.798	3.421	198	424	N	971	N	616	N	N	395	N	338	N	436
%	*100 0*	*50.3*	*2,9*	*6,2*		*14,3*		*9,1*			*5,8*		*5,0*		*6,4*

Fracţiunile mai mari de 500 au fost rotunjite la mie; cele inferioare, trecute cu vederea.
* = mai puţin decât 499 în rândurile de cifre absolute, iar în cele cu procente mai puţin decât 0,1.
N = necalculat în cazul situaţiei dela 1 Ianuarie 1940 şi înglobat, ca atare, la *Alţii*.
[1]) Fără ţinerea în seamă a imigrărilor şi colonizărilor din Cadrilater.

In acest interval, în România trunchiată, niciunul din grupurile etnice străine conlocuitoare n'a înregistrat un spor de importanţă. Singuri Ruşii şi Bulgarii au izbutit să se menţină, pe când, în deosebi Ungurii, au încercat o diminuare a procentului lor.

Pe teritoriile desprinse, Recensământul din 1930 a constatat o populaţie de 6.161.317 locuitori, ceva mai mult, deci, decât o treime (34,1%) din populaţia ţării. Românii deţineau majoritatea şi în populaţia acestor teritorii. Reprezentând 49,2%, din total, majoritatea lor era aproape absolută. Ungurii deţineau 14,8%, Ruteno-Ucrainienii 9,1%, Ruşii 5,9%, Evreii 6,7%, Bulgarii 4,9%, Germanii 2,9%, Turcii şi Tătarii 2,2%, iar frânturile de diferite alte neamuri 4,3% din totalul populaţiei.

Tab. II.—STRUCTURA ETNICA A POPULAŢIEI TERITORIILOR DESPRINSE
(mii de suflete)

	Total	Români	Germani	Evrei	Ţigani	Unguri	Slovaci Celti	Ruteni Ucrain.	Huţani	Poloni	Ruşi	Găgăuţi	Bulgari	Turci Tătari	Alţii
Teritoriul ocupat de U. R. S. S.															
1. Recensământul din 1930	3.410	1.787	111	275	14	2	1	537	11	31	357	98	164	1	20
%	*100,0*	*52,5*	*3,3*	*8,1*	*0,4*	*	*	*15,7*	*0,3*	*0,9*	*10,5*	*2,9*	*4,8*	*	*0,6*
2. Populaţia probabilă la 1 Ianuarie 1940.	3.776	2.020	125	274	N	1	N	587	N	N	391	N	186	N	19
%	*100,0*	*53,5*	*3,3*	*7,3*		*		*15,5*			*10,4*		*4,9*		*5,1*
Teritoriul atribuit Ungariei															
1. Recensământul din 1930	2 389	1.173	68	199	46	911	19	24	*	1	3	*	1	*	4
%	*100,0*	*49,1*	*2,8*	*5,8*	*1,9*	*38,1*	*0,8*	*1,0*	*	*	*0,1*	*	*	*	*0,2*
2. Populaţia probabilă la 1 Ianuarie 1940.	2.612	1.315	72	149	N	969	N	28	N	N	3	N	1	N	76
%	*100,0*	*50,3*	*2,8*	*5,7*		*37,1*		*1.1*			*0,1*		*		*2,9*
Teritoriul cedat Bulgariei															
1. Recensământul din 1930	363	69	*	1	8	1		*	—	*	1	6	137	135	5
%	*100,0*	*19,0*	*	*0,3*	*2,2*	*0,3*	*	*	—	*	*0,3*	*1,7*	*37,7*	*37,2*	*1,4*
2. Populaţia probabilă la 1 Ianuarie 1940. 1)	409	86	1	1	N	1	N	*	N	N	1	N	152	N	168
%	*100,0*	*21,0*	*0,2*	*0,2*		*0,2*		*			*0,2*		*37,2*		*5,6*

Fracţiunile mai mari de 500 au fost rotunjite la mie, cele inferioare trecute cu vederea.
*) = mai puţin decât 499 în rândurile de cifre absolute; iar în cele cu procente mai puţin decât 0,1
N) = necalculat în cazul situaţiei dela 1 Ianuarie 1940 şi înglobat, ca atare, la *Alţii*.
1) fără ţinerea în seamă a imigrărilor şi colonizărilor.

Datorită natalităţii proporţional mai mari, importanţa procentuală a Românilor s'a ameliorat pe teritoriile desprinse, în intervalul 1931-1940. Reprezentând 50,3% din populaţia mărită la 6.797.785 locuitori a acestor teritorii, la începutul anului 1940, ei trecuseră peste pragul majorităţii absolute.

Dintre celelalte neamuri, Bulgarii au înregistrat şi ei o uşoară ridicare a importanţei lor procentuale, Germanii şi Ruteno-Ucrainienii şi-au menţinut-o, în timp ce aceea a Ungurilor, Ruşilor şi Evreilor a înregistrat scăderi.

Românii deţineau la 1930, cu 52,5% majoritatea absolută în populaţia teritoriului ocupat de U. R. S. S., cu 49,1% o majoritate relativă foarte pronunţată în populaţia teritoriului atribuit Ungariei şi cu 19,0% locul al treilea după Bulgari şi Turci-Tătari în Cadrilater. Chiar însumaţi, Ruteno-Ucrainenii şi Ruşii atingeau, cu 26,2%, abea jumătate din procentul Românilor de pe teritoriul ocupat de U. R. S. S. Ungurii, din teritoriile atribuite lor, erau inferiori cu 11% Românilor. Iar majoritatea relativă a Bulgarilor era menţinută datorită unei fracţiuni de procent (0,5%) faţă de Turci şi Tătari, care potrivit convenţiei încheiate la 4 Septemvrie 1936 între Statul turc şi Statul român, urmau să fie repatriaţi în Anatolia, lăsând loc liber acţiunii de colonizare a prisosurilor de populaţie româneşti din regiunile agricole suprapopulate ale ţării.

Dinamica, neîntrecută de niciunul din grupurile etnice conlocuitoare a populaţiei româneşti, din anii 1931—1940, a ridicat importanţa procentuală a Românilor în populaţia fiecăruia din aceste teritorii. In Basarabia, Buco-

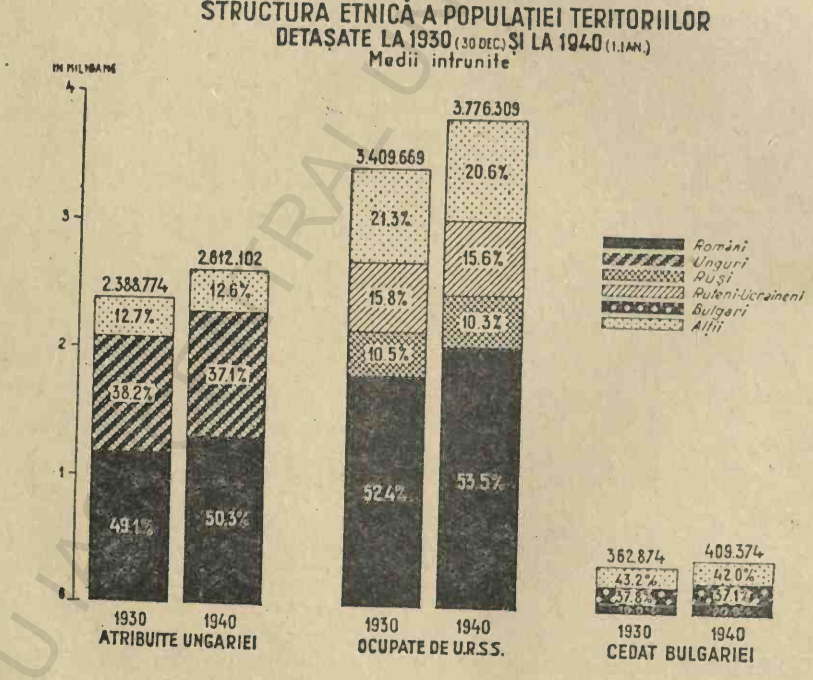

vina de Nord şi regiunea Herţa, procentul Românilor s'a ridicat la 53,5; în teritoriile atribuite Ungariei el a trecut, cu 50,3%, de limita majorităţii

absolute, iar în Cadrilater a atins numai prin diferența dintre nașteri și morți procentul de 21%.

In acest din urmă teritoriu, cifra Românilor a sporit mult mai mult datorită colonizărilor. Cum a arătat o anchetă, întreprinsă la data de 1 Iulie 1938, migrațiunile dintre 1929 și această dată s'au soldat, în Cadrilater, cu un excedent de 14.509 imigranți *daco*-români și 6382 imigranți *macedo*-români, de pe urma căruia cifra de 77.728 în 1930 a Românilor s'a ridicat la 98,619[3]). Cifra de 110.000 a Românilor, evacuați din Cadrilater, în aplicarea convenției dela Craiova, arată că procesul de luare în stăpânire de către Români a așezărilor părăsite de Turci ridicase procentul Românilor peste 25%.

Dintre cele trei teritorii desprinse, cel ocupat de U. R. S. S. (50.762 km.²), întrece cu puțin pe cel atribuit Ungariei (42.610 km.²), cel cedat Bulgariei (6.921 km.²) fiind de 6 ori mai mic decât celelalte. Pe când Basarabia, Bucovina de Nord și regiunea Herța reprezintă 50,6% din teritoriile detașate, iar Crișana de Nord, Maramureșul și Transilvania de Nord-Est 42,5%, Cadrilaterul nu reprezintă decât 6,9%.

In privința populației, acest raport dintre teritoriile detașate este modificat prin faptul că Bucovina și Basarabia de Nord sunt foarte dens populate, pe când teritoriul atribuit Transilvaniei și cel cedat Bulgariei mult mai rar. In timp ce în 1930 densitatea medie a țării la km.² era de 61 locuitori, cifrele corespunzătoare erau de 68,3 locuitori la km.² în teritoriul ocupat de U. R. S. S. și de numai 56.1, respectiv 52,4 în teritoriile atribuite Ungariei și cedate Bulgariei. Datorită acestui fapt, populația Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a regiunii Herța reprezenta 55,3% din populația, constatată la 1930 pe teritoriile detașate, iar populația Crișanei de Nord, a Maramureșului și a Transilvaniei de Nord-Est numai 37,8%[4]) iar populația Cadrilaterului 5,9%. La 1940, în urma sporului mai mare al populației în Răsăritul țării, precumpănirea teritoriului ocupat de U. R. S. S. era și mai accentuată. Populația acestui teritoriu reprezenta 55,6% pe când populația teritoriului ocupat de Ungaria și cel cedat Bulgariei numai respectiv 38.4% și 6.0% din totalul populației pe teritoriile detașate.

Prin ocuparea de către U.R.S.S. a Basarabiei, Bucovinei de Nord și a regiunii Herța, au fost trecuți sub stăpânirea străină 978.000 Ruteno-Ucraineni și Ruși, reprezentând 4,4% și 2.020 000 Români, reprezentând 10,1% din populația dela 1 Ianuarie 1940 a României. Iar în urma arbitrajului

---

3) D.R. S. MANUILA: *La population de la Dobroudja*, București, Inst. Central de Statistică, 1939. Vezi tabloul: Modifications survenues dans la population de la Dobroudja à partir de la date du Recensement de 1930 jusqu'au milieu de l'année 1938, par départements et suivant l'origine éthnique des habitants, pag. 152-153.

4) Densitatea cea mai scăzută o prezentau, pe acest teritoriu, cele 3 județe secuești: Ciucul cu 21, Trei Scaune cu 41, iar Odorheiul cu 44 locuitori la km.².

dela Viena au trecut la Ungaria, odată cu 969.000 Unguri, care reprezintă 4,8%, şi 1.315.000 Români, adecă 6,6% din populaţia dela aceeaşi dată a ţării. Cedarea Cadrilaterului a trecut în stăpânirea Bulgariei un teritoriu locuit de 152.000 Bulgari şi de 150.000 Turco-Tătari, schimbul de populaţie soldându-se cu evacuarea a 110.000 Români şi repatrierea a 65.000 Bulgari.

Teritoriul ocupat de U.R.S.S. este, deci, arie etnică românească şi nu ruteno-rusă; teritoriul atribuit Ungariei e în mai mare măsură pământ românesc decât maghiar; iar teritoriul cedat Bulgariei este, chiar şi după evacuarea Românilor şi după aşezaren Bulgarilor repatriaţi, aproape în aceeaş măsură arie etnică turco-tătară cât bulgară.

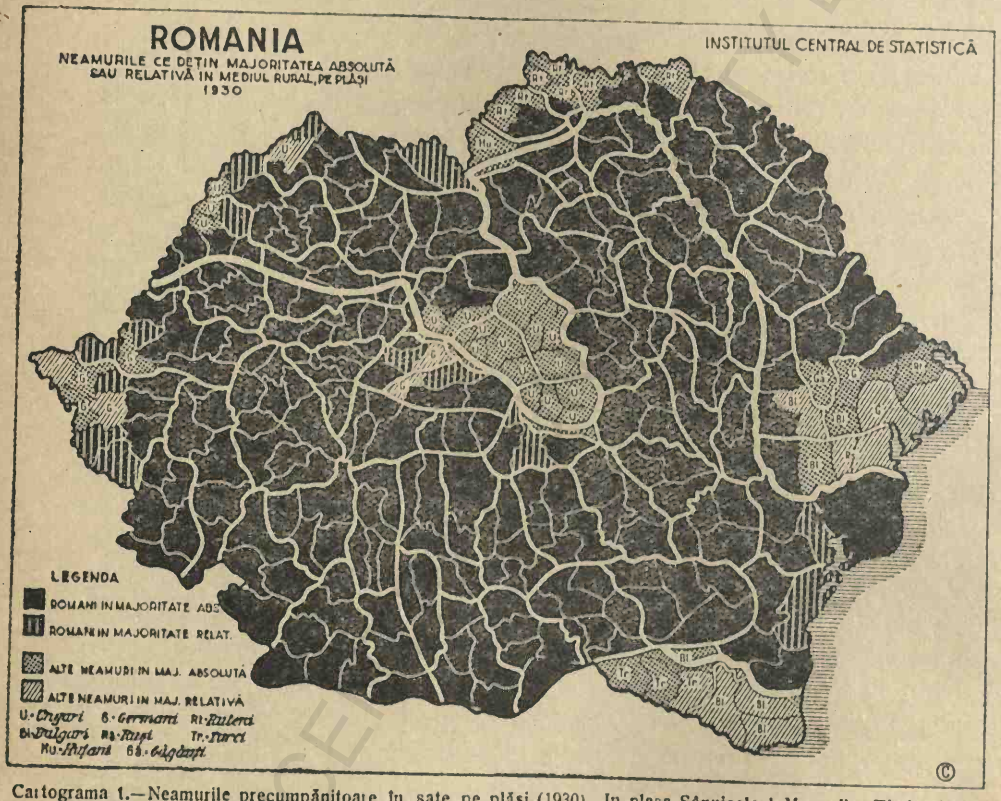

Cartograma 1.—Neamurile precumpănitoare în sate pe plăşi (1930). In plasa Sânnicolaul Mare din Timiş, deal extremitatea apuseană, au majoritatea relativă Germanii, iar în plasa Tuzla, dela extremitatea judeţului Cetatea Albă, Ruşii (indicaţiile respective lipsesc în urma unui accident tehnic).

Spre a lămuri această constatare, vom privi mai amănunţit distribuţia pe întinsul teritoriilor desprinse a neamuriior ce le locuesc. Vom analiza structura lor etnică, pornind dela populaţia rurală, devremece aceste teritorii, ca şi tot restul României, sunt puţin urbanizate (oraşele adăposteau, la 1930, 15,5% din populaţia Basarabiei, a Bucovinei de Nord şi a regiunii Herţa; respectiv 19,3% din populaţia Crişanei de Nord, a Maramureşului şi a Transilvaniei de Nord-Est şi 19,3% din populaţia Cadrilaterului).

Procedând astfel, putem delimita, cu ajutorul datelor recensământului din 1930, înăuntrul fiecăruia din teritoriile desprinse, mai multe zone etnice, fiecare compusă din plăşile în care locuitorii de un anume neam deţin majoritatea absolută sau relativă în populaţia satelor. Cartograma 1 arată neamurile ce deţineau majoritatea absolută sau relativă în fiecare din plăşile ţării, la data acestui recensământ. Cartograma 2 grupează plăşile din teritoriile desprinse în zone etnice.

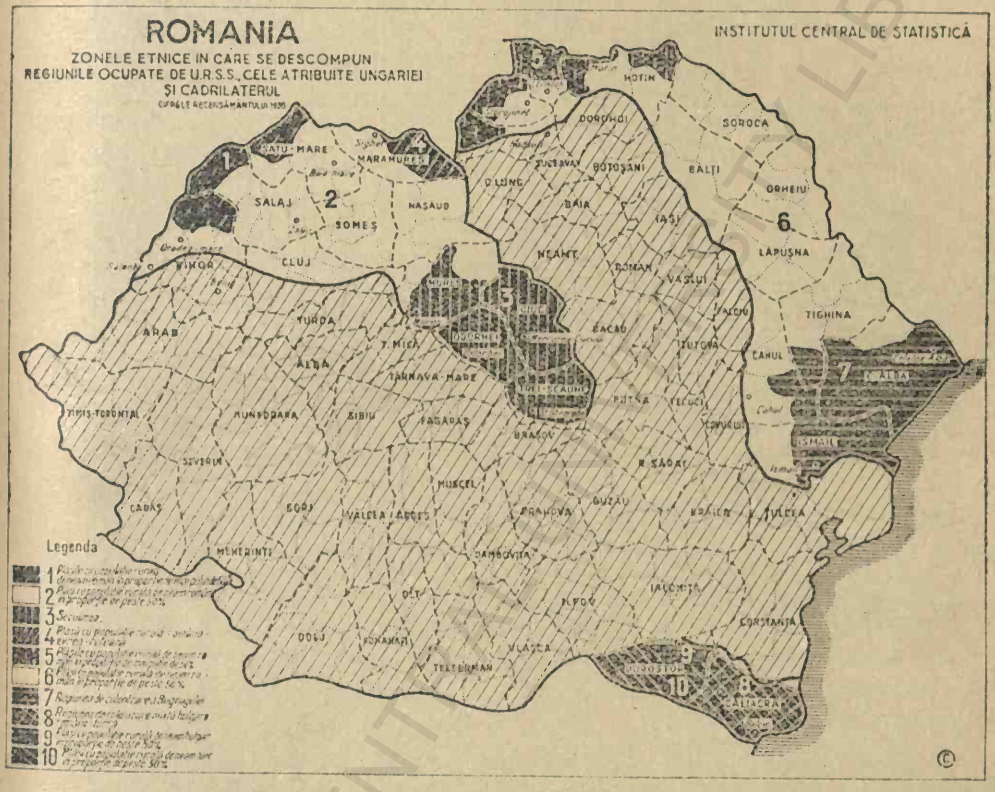

Cartograma 2.—Zonele etnice în care se descompun teritoriile desprinse.

Teritoriul atribuit Ungariei a fost subdivizat în patru zone etnice: 1) *Zona de Vest, cu majorităţi relative maghiare*, compusă din 7 plăşi ale judeţelor Satu Mare, Sălaj şi Bihor, în a căror populaţie rurală Românii nu ating 50%; 2) *zona de mijloc*, alcătuită din 38 plăşi ale judeţelor Bihor, Cluj, Sălaj, Satu-Mare, Maramureş, Năsăud, Someş şi Mureş, în care Românii deţin majoritatea absolută în populaţia satelor; 3) *Secuimea*, care cuprinde 17 plăşi cu majorităţi absolute maghiare din judeţele Ciuc, Mureş, Trei Scaune şi două colţuri din judeţele Târnava-Mare şi Târnava-Mică; 4) *Zona mixtă româno-evreo-ruteană* din Nord-Estul Transilvaniei, reprezentată prin plasa Vişeu din Maramureş.

Tab. III. — STRUCTURA DUPĂ NEAM

a populației zonelor etnice în care se descompune teritoriul atribuit Ungariei la data Recensământului 1930.

ZONELE	Totalul populației	Români	Unguri	Alte neamuri
TERIT. ATRIBUIT UNGARIEI	2 388.774	1.173.479	911.411	303.884
%	*100,0*	*49,1*	*38,2*	*12,7*
Rural	1.929.149	1.035.187	690.013	203.949
%	*100,0*	*53,7*	*35,8*	*10,6*
Urban	459.625	138.292	221.398	99.935
%	*100,0*	*30,1*	*48,2*	*21.7*
1. *Zona de Vest cu majorități relative maghiare*	290.920	106.652	127.815	56.453
%	*100,0*	*36 7*	*43,9*	*19,4*
Rural	223.383	84.798	100.262	38.323
%	*100,0*	*38,0*	*44,9*	*17,1*
Urban	67.537	21.854	27 553	18.130
%	*100,0*	*32 4*	*40,8*	*26,8*
2. *Zona de mijloc cu majorități absolute românești.*	1.503.165	955.018	353.120	195.027
%	*100,0*	*63,5*	*23,5*	*13.0*
Rural	1.189.199	853.011	213.754	122.434
%	*100,0*	*71,7*	*18 0*	*10,3*
Urban	313.966	102.007	139.366	72.593
%	*100,0*	*32,5*	*44,4*	*23,1*
3. *Secuimea.*	541.011	85 541	429.328	26.142
%	*100,0*	*15,8*	*79,3*	*4,8*
Rural	462.889	71.110	374.849	16.930
%	*100,0*	*15,4*	*81,0*	*3 7*
Urban	78.122	14.431	54.479	9.212
%	*100,0*	*18,5*	*69,7*	*11,8*
4 *Zona mixtă româno-evreo-ruteană*	53.678	26.268	1.148	26.262
%	*100,0*	*48,9*	*2 2*	*48.9*
Rural	53.678	26 268	1.148	26.262
%	*100,0*	*48,9*	*2,1*	*48,9*

In compunerea *zonei mixte maghiaro-române dela Vest* intră, pe lângă 3 plăși în care Ungurii au majoritatea absolută (Săcuieni și Sălard din Bihor și Valea lui Mihai din Satu-Mare), o plasă în care Ungurii au majoritatea, relativă (Satu-Mare din județul cu același nume) și alte trei (Marghita din Bihor Carei din Sălaj și Ugocea din Satu-Mare), în care Românii au majoritatea relativă. In zona aceasta a malului Tisei, descălecatul românesc din munți se ciocnește cu înaintarea ungurească, alimentată dinspre Câmpia Panonică. *Mijlocul românesc* cuprinde, pe lângă părți din Câmpie și din valea Someșului (în care, deși colonizările maghiare au plasat Unguri, precumpănesc Românii) chiar și câteva din vetrele de viață curat românească ale Transilvaniei: regiunile pastorale din Călimani, Munții Rodnei și din jurul Țibleșului cu grănicerii năsăudeni la mijloc, Ouașul și Munții Sălajului. *Zona etnică numită secuime* coincide cu teritoriul delimitat, sub acest nume, al vechilor scaune secuiești. *Zona*

numită româno-evreo-ruteană este constituită dintr'o regiune românească în care pătrund câteva sate rutene. Atât în acestea cât şi în cele româneşti s'au înfiltrat şi refugiat numeroşi evrei care ating procentul de 22,% din populaţie.

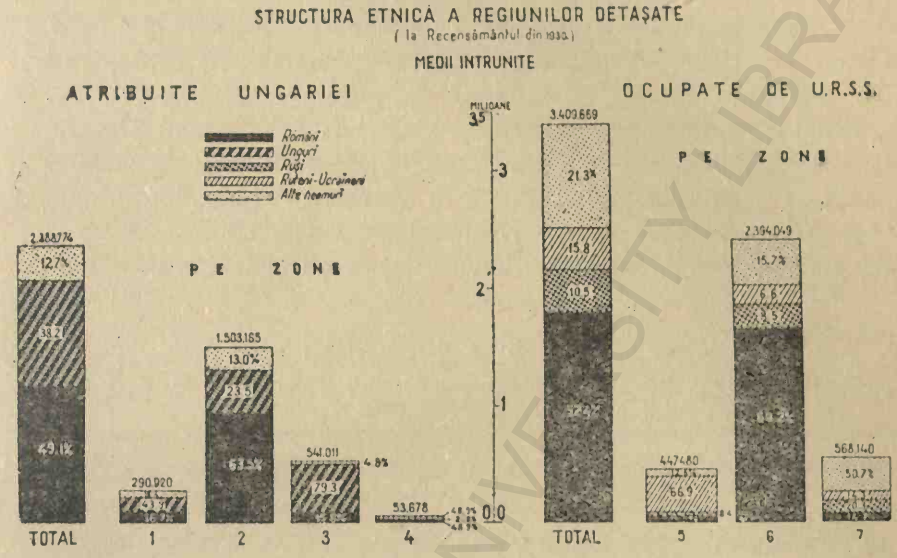

In zona secuiască, Ungurii ating procentul ridicat de 79,3 % din totalul populaţiei şi de 81.0 % din populaţia rurală, procentul lor în populaţia urbană fiind de 69.7. Românii cu 15,8% din totalul populaţiei zonei şi cu 15,4% din totalul populaţiei ei rurale sunt singurul neam de oarecare importanţă după Secui. Lângă frontiera de Vest, în zona mixtă maghiaro-română, Ungurii deţin majoritatea relativă cu 43,9 % din populaţie. Dar şi Românii reprezintă un procent de 36,7%. Atât Ungurii cât şi Românii deţin în populaţia rurală a acestei zone procente mai importante decât în populaţia ei urbană, invadată de Evrei. La Nord-Est în plasa Vişeu, Românii deţin majoritatea relativă cu 48,9, Rutenii şi Evreii întrunind împreună tot 48,0%. In această zonă Ungurii nu reprezintă decât 2,2 %. In zona de mijloc, Românii au majoritatea absolută, reprezentând aproape două treimi din ea (63,5%). In mediul rural importanţa lor se apropie de trei pătrimi (71,7 %); în oraşele din zonă, ei nu reprezintă însă decât o treime (32,5 %) Ungurii care constitue mai puţin decât o pătrime din populaţia regiunii (23,5 %) au o importanţă mai mare în oraşe, unde ating procentul de 44,4 %. In sate nu reprezintă de cât 18.0 %. Zona aceasta de mijloc adăposteşte 62.9% din totalul populaţiei teritoriului atribuit Ungariei şi cuprinde aproape îndoitul populaţiei celorlalte trei zone ale acestui teritoriu, luate la un loc.

In teritoriul atribuit Ungariei, se găsesc deci: o zonă în care Ungurii deţin majoritatea absolută şi o alta în care deţin majoritatea relativă şi

alte două zone, într'una din care Românii au majoritatea relativă iar în cealaltă majoritatea absolută. Populaţia acesteia din urmă este îndoit mai mare decât populaţia celor două zone cu majorităţi maghiare.

Teritoriul ocupat de U.R.S.S. poate fi subdivizat în 3 zone şi anume: 5. *z na de Nord* alcătuită din 8 plăşi ale judeţelor Rădăuţi, Storojineţ, Cernăuţi şi Hotin, în a căror populaţie rurală Ruteno-Ucrainienii au majoritatea absolută; 6. *mijlocul românesc*, compus din 29 plăşi ale judeţelor Rădăuţi, Storojineţ, Cernăuţi, Dorohoi, Hotin, Soroca, Orhei, Bălţi, Lăpuşna, Tighina, Cetatea-Albă, Ismail şi Cahul, în care Românii au majoritatea absolută şi 7. zona mixtă de colonizare a *Bugeacului*, în ale cărei 10 plăşi din judeţele Cetatea-Albă, Tighina, Cahul şi Ismail, convieţuiesc, deţinând aproape egală importanţă: Bulgarii, Ruşii, Românii, Rutenii, Germanii şi Găgăuţii.

Tab. IV. — STRUCTURA DUPĂ NEAM

a populaţiei zonelor etnice în care se descompune teritoriul ocupat de U. R. S. S. la data Recensământului 1930.

ZONELE	Totalul populaţiei	Români	Ruşi	Ruteni Ucrainieni	Evrei	Alte neamuri
TERITORIUL OCUPAT DE U. R. S. S.	3.409.669	1.787.364	358.208	537.459	275.419	452.221
%	*100.0*	*52.4*	*10.5*	*15 8*	*8.1*	*13.3*
Rural	2 879.985	1.628.874	255.802	488.369	123 580	383 360
%	*100.0*	*56.6*	*8.9*	*16.9*	*4 3*	*13.3*
Urban	529.684	158 488	101.406	49.090	151.839	68.861
%	*100.0*	*29 9*	*19.1*	*9 3*	*28.7*	*13.1*
5. *Zona cu major. absol. ruteno-ucrainene*	447.480	53.115	37.635	301.271	31 595	23.864
%	*100.0*	*11.9*	*8.4*	*66.9*	*7 1*	*5.5*
Rural	403.009	50.364	31.903	281 088	19.557	20.097
%	*100.0*	*12.5*	*7.9*	*69.5*	*4.9*	*5.2*
Urban	44.471	2.751	5.732	20.183	12.038	3.767
%	*100.0*	*6.2*	*12.9*	*45.4*	*27.0*	*8.5*
6. *Mijlocul românesc (Codrul)*	2 394.049	1.650.815	204 296	154.868	227 009	157.061
%	*100.0*	*69.2*	*8.5*	*6 6*	*9.3*	*6.4*
Rural	2 022.735	1.515 835	153.157	140.197	96.916	116.630
%	*109.0*	*75.1*	*7.5*	*6.8*	*4.8*	*5.8*
Urban	371.314	134.980	51.139	14.671	130.093	40.431
%	*100.0*	*36.3*	*13.8*	*4 0*	*35.0*	*10.9*
7. *Bugeacul*	568.140	83 432	115.277	81.320	16.815	271 296
%	*100.0*	*14 7*	*20 3*	*14.3*	*2,9*	*47.8*
Rural	454.241	62.675	70.742	67.084	7.107	246 633
%	*100.0*	*13.8*	*15.6*	*14 8*	*1.5*	*54.3*
Urban	113.899	20 757	44.535	14.236	9.708	24.663
%	*100.0*	*18 2*	*39.1*	*12.5*	*8 5*	*21.7*

Zona de Nord este urmarea expansiunii rutene spre Sud din vremea când în cadrul Imperiului Austriac, respectiv rusesc, Bucovina şi Basarabia

nu erau despărţite prin frontiere de Galiţia şi Podolia. De pe urma ei Rutenii au ajuns în părţile din Nordul Hotinului şi până la Cernăuţi şi Storojineţ.

Bugeacul de azi este creaţia acţiunii de colonizare deslănţuite de Ruşi după întâia ocupare a Moldovei de Răsărit. Pe când marginile lui de Miază-Noapte şi Apus au fost populate spontan de Români care-l împresurau, în partea de Sud-Est, Guvernul rusesc a adus între 1814—1830 colonişti Germani din principatul Warşoviei şi apoi din Würtemberg şi colonişti Bulgari refugiaţi din Balcani după 1812 şi la 1829, odată eu retragerea trupelor ruseşti.

Mijlocul românesc este constituit din Codrul Basarabiei, cunoscut din toată vremea ca bastionul şi ca poarta spre Răsărit a neamului românesc. Inima lui o reprezintă 5 plăşi, fiecare cu peste 90 % locuitori Români în sate (Chişinău, Călăraşi şi Nisporeni din Lăpuşna şi Maşcăuţi şi Bravicea din Orhei). Ele sunt împrejmuite de 5 plăşi fiecare cu peste 80 % Români, în sate (Hânceşti în Lăpuşna, Ciocâlteni şi Rezina în Orhei, Floreşti în Soroca şi Bulboaca în Tighina). Iar în jurul acestora se grupează alte 6 plăşi, fiecare cu peste 70 % şi 5 plăşi, fiecare cu peste 60 % Români în sate. Străbătut de vechiul drum comercial de importanţă europeană, zis *tătăresc*, care trecea Nistrul la Tighina şi lega Europa centrală cu Orientul mijlociu şi extrem, Codrul şi-a revărsat de veacuri prisoasele de populaţie în stepele Ucrainei. Aşezările centrale ale Românilor transnistrieni prelungesc Codrul până dincolo de Bug.

STRUCTURA ETNICĂ A REGIUNILOR DETAŞATE
(La Recensământul din 1930)
MEDIUL RURAL

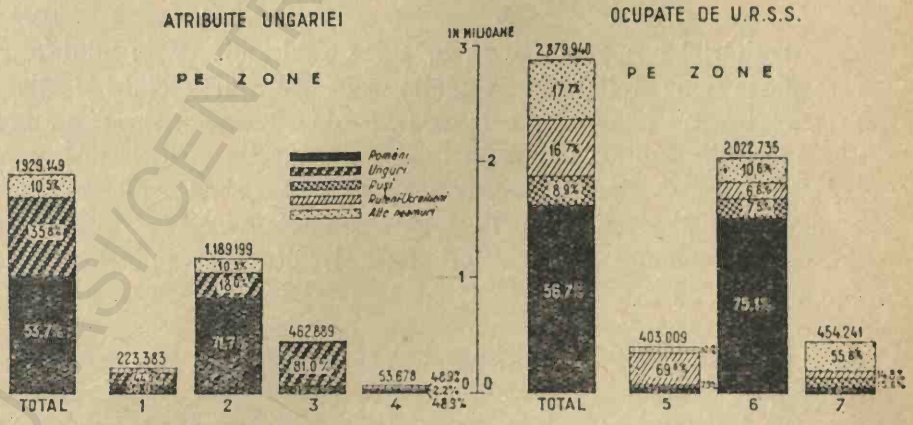

In zona de Nord, Ruteno-Ucrainienii constituesc două treimi din întreaga populaţie (66,9). Ei sunt mai bine reprezentaţi în mediul rural, unde ating procentul de 69,5,[1]) decât în mediul urban unde procentul lor este de

[1]) In graficul de mai sus s'a trecut, din eroare, 69.8.

45.4. In importanță le urmează Românii cu 11.9%, mai frecvenți și ei în mediul rural (12,5%) și Ruşii și Evreii care deţin procente mai însemnate în populaţia urbană (12,9% respectiv 27,0). In populaţia zonei de mijloc, Românii deţin procentul de 69,2 care creşte în mediul rural la 75,1, dar este de numai 36,3% în oraşe. In importanţă le urmează Românilor Evreii (9,3%), Ruşii (8,5%) şi Ruteno-Ucrainienii (6,6%). Numai Ruteno-Ucrainienilor le revine în mediul rural o importanţă mai mare decât în mediul urban. Evreii şi Ruşii sunt mai frecvenţi în populaţia oraşelor. Mozaicul etnic al zonei mixte de colonizare a Bugeacului aproape că nu îngăduie să se vorbească de majorităţi. Bulgarii deţin 24,7% din populaţie, Ruşii 20,3%, Românii 14,7%, Ruteno-Ucrainienii 14,3%, iar Germanii 10,2% şi Găgăuţii 10,6%. Importanţa Ruşilor şi a Românilor este mai mare în oraşe decât la ţară (39,1% faţă de 15,6% respectiv 18,2% faţă de 14,7%).

STRUCTURA ETNICĂ A REGIUNILOR DETAŞATE
(La Recensământul din 1930)

ATRIBUITE UNGARIEI — OCUPATE DE U.R.S.S.

MEDIUL URBAN

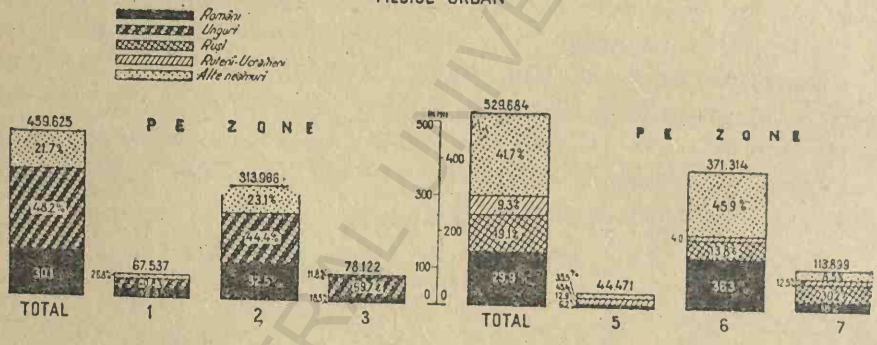

Teritoriul ocupat de U. R. S. S. este alcătuit deci: dintr'o zonă în care peste două treimi din populaţie sunt Ruteno-Ucrainieni; dintr'o altă zonă în care niciunul din cele 6 neamuri, care o locuesc, nu ating 25,1% din populaţie şi dintr'o zonă în care mai mult de două treimi din populaţie sunt Români. Românii din această din urmă zonă sunt de trei ori mai numeroşi decât Ruşii şi Ruteno-Ucrainienii din celelalte două zone şi de două ori mai numeroşi decât toţi Ruşii şi Ruteno-Ucrainienii din teritoriul ocupat de U. R. S. S.

In Cadrilater pot fi distinse trei zone etnice: 8. *Zona mixta de colonizare turco-bulgaro-română* cu majorităţi relative bulgare în 1930 compusă din cele trei plăşi răsăritene (Balcic, Casim şi Ezibei) ale judeţului Caliacra şi părţile cedate Bulgariei din judeţul Constanţa; 9. *Zona cu majorităţi absolute bulgare* constituită din partea cedată Bulgariei a plăşii Silistra; 10. *Zona cu majorităţi absolute turco-tătare* în care intră celelalte 3 plăşi Turtucaia, Curtbunar şi Acadânlar ale judeţului Durostor.

Tab. V. — STRUCTURA DUPĂ NEAM
a populației zonelor în care se descompun teritorile cedate Bulgariei
la data recensământului din 1930

	Total	Români	Bulgari	Turci Tătari	Alții
TERIT. CEDAT BULGARIEI	362.874	69.085	137.189	134.982	21.618
	100,0	*19,0*	*37,8*	*37.2*	*6 0*
Rural	292.772	52.031	113.314	115.321	12.106
	100,0	*17,8*	*38,7*	*39 3*	*4 2*
Urban	70 102	17.054	23.875	19,661	9.512
	100,0	*24,3*	*34,1*	*28.0*	*13.6*
8. *Zona cu majorități relative bulgare*	167.443	36.979	71.776	43.212	15.476
	100,0	*22,0*	*43,0*	*25.8*	*9.3*
Rural	125.855	30.590	55.243	31.746	8.276
	100,0	*24,3*	*43,9*	*25.2*	*6.6*
Urban	41.588	6.389	16.533	11.466	7.200
	100,0	*15,3*	*39,7*	*27 5*	*1.7*
9. *Zona cu majorități absolute bulgare*	56.490	10.496	32.544	9.949	3.501
	100,0	*18,6*	*57,6*	*17.6*	*6.2*
Rural	39.151	6.702	26.560	4.345	1.544
	100,0	*17,2*	*67.8*	*11.1*	*3.9*
Urban	17.339	3.794	5.984	5.604	1.957
	100,0	*21,9*	34 5	*32.3*	*11.3*
10. *Zona cu majorități absolute turco-tătare*	138.941	21.610	32.869	81.821	2.641
	100,0	*15,6*	*23.6*	*58.9*	*1.9*
Rural	127.766	14.739	31.511	79.230	2.286
	100,0	*11,5*	*24.7*	*62.0*	*1.8*
Urban	11.157	6.871	1.358	2.591	355
	100,0	*61,5*	*12.2*	*23 2*	*3.1*

Bulgarii dețin, în zona 8, majoritatea relativă cu 43,0%. Turco-Tătarii și Românii reprezintă, întâi cu puțin mai mult, iar Românii cu ceva mai puțin decât un sfert din populație. Faptul că Turco-Tătarii sunt proporțional mai bine reprezentați în orașele decât satele acestei zone arată că această zonă înainte de a fi fost colonizată de Bulgari și de Români, a fost dirigiuită de Turci. In zona 9 Bulgarii dețin majoritatea absolută în mediul rural (67.8%) și numai relativă în orașul Silistra. Românii, dimpotrivă ca și Turco-Tătarii sunt însă proporțional mai numeroși în acest oraș decât în hinterlandul său rural. La capătul de Răsărit al Cadrilaterului, în zona 10, Turco-Tătarii, deși dețin majoritatea absolută din întreaga populație a zonei (58.0%) sunt în majoritate absolută numai în sate, care alcătuesc una din insulele de masivă colonizare turcească. În orașul Turtucaia, care se găsește în această regiune, Românii au majoritatea absolută, nu datorită unor colonizări recente, ci datorită trecerilor mai vechi peste Dunăre, de pe urma cărora aproape toți pescarii atât de numeroși ai acestui oraș sunt Români[1].

[1]) Vezi TH. MĂRCULESCU-DUNĂRE: *Pescarii din Turtucaia*, „Sociologie românească" IV (1939), 4—6, pag. 243—252.

In această regiune Bulgarii reprezintă mai puţin de un sfert din populaţie; la Turtucaia ei sunt numai 12.2%.

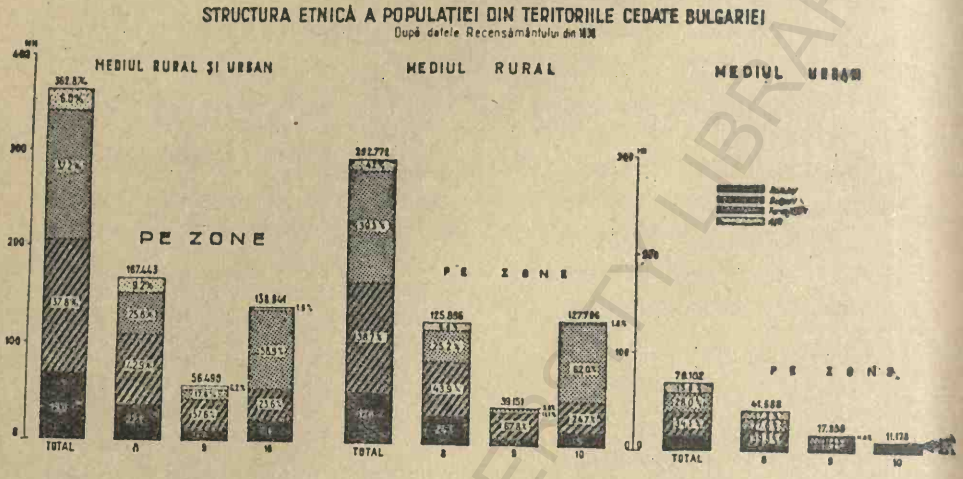

Teritoriul cedat Bulgariei este deci alcătuit din trei zone. Numai cea mai mică dintre ele, în care trăeşte o şeptime din populaţia Cadrilaterului, prezintă o majoritate absolută bulgară. In celelalte două, Românii adunaţi cu Turco-Tătarii depăşesc considerabil procentul Bulgarilor (47.8%, faţă de 43,0% în zona 8 şi 74.5% faţă de 23.6% în zona 10.

In concluzie această analiză etnică ne arată că în populaţia teritoriilor desprinse la Vest şi la Est Românii sunt în majoritate absolută, iar în populaţia teritoriului detaşat la Sud, Bulgarii sunt în majoritate relativă. Faptul că, în teritoriul ocupat de U. R. S. S. şi în cel atribuit Ungariei, Românii sunt proporţional mai numeroşi în sate decât la oraşe, arată că sunt populaţia băştinaşă, iar importanţa lor procentuală relativ ridicată în oraşele din Cadrilater, arată progresele acţiunii de colonizare a acestei regiuni, care fostă timp de veacuri regiune de colonizare turcă, este din punct de vedere etnic în aceeaş măsură bulgărească şi românească.

Prin încorporarea Crişanei de Nord, a Maramureşului şi a Transilvaniei de Nord-Est, Ungaria şi-a sporit în mai mare măsură numărul minorităţilor decât al consângenilor. Ea a redevenit astfel un stat de naţionalităţi; iar pentru România s'a deschis din nou o problemă a Românilor din Ungaria.

U. R. S .S. care stăpânea şi înainte de ocuparea Basarabiei, a Bucovinei de Nord şi a regiunei Herţa, un număr considerabil (600.000—800.000) de Români aşezaţi în prelungirea blocului etnic românesc, a încincit acest număr, ocupând unele din regiunile cele mai româneşti, şi dă naştere astfel unor puternice aspiraţii de reîntregire.

Cedarea Cadrilaterului a dus la simplificarea aspectului etnografic al Dobrogei de Nord, dar a încărcat România cu problema a 45.000 de

Români cu câţi depăşea numărul evacuaţilor Români pe cel al repatriaţilor Bulgari, lăsând deschisă problema Românilor din Timocul bulgar depe malul Dunării şi din Bulgaria de Sud, care sunt cel puţin de două ori mai numeroşi decât Bulgarii rămaşi în România.

Din punct de vedere etnic, desprinderile de teritorii au trecut odată şi jumătate mai mulţi Români sub stăpânire străină, decât au scos neromâni de sub stăpânire românească şi au lipsit România de regiunea în care începuse o rodnică activitate de colonizare pe urma repatrierii Turcilor, fără a soluţiona toate problemele etnice deschise între ea şi vecinul ei dela Sud.

20 August 1941. Reîntregirea dela Răsărit, produsă între timp, reduce la mai puţin de jumătate populaţia teritoriilor desprinse.

Aproape două milioane de Români, aflători în teritoriul fost sub ocupaţie rusească, se întorc în ţara lor şi se deschide problema Românilor de peste Nistru.

Tab. VI – STRUCTURA ETNICĂ
A POPULAŢIEI ROMÂNIEI REÎNTREGITE LA RĂSĂRIT
(mii de suflete)

	Total	Români	Germani	Evrei	Ţigani	Unguri	Slovaci Cehi	Ruteni Ucraini	Huţuli	Poloni	Ruşi	Găgăuţi	Bulgari	Turci Tătari	Alţii
Recensământul din 1930	15.306	11.738	676	588	209	514	33	557	12	46	405	99	229	42	158
%	*100.0*	*76.7*	*4.4*	*3.8*	*1.4*	*3.4*	*0.2*	*3.6*	*	*0.3*	*2.6*	*0.6*	*1.5*	*0.3*	*1.0*
Populaţia probabilă la 1 Ian. 1940	17.029	13.256	710	535	N	536	N	609	N	N	447	N	258	N	628
%	*100.0*	*77.8*	*4.2*	*3.4*	*N*	*3.1*	*N*	*3.6*	*N*	*N*	*2.6*	*N*	*1.5*	*N*	*3.7*

Fracţiunile mai mari de 500 au fost rotunjite la mie, cele inferioare trecute cu vederea.
* = mai puţin de 0.1%.
N = necalculat în cazul situaţiei dela 1 Ianuarie 1940 şi înglobat ca atare la alţii.

Tabloul VI arată structura etnică a României reîntregite la Răsărit în 1941, aşa cum poate fi calculată pe baza cifrelor recensământului dela 1940 şi a datelor statisticii demografice pentru ziua de 1 Ianuarie 1940. Volumul deportărilor, al execuţiilor şi al pierderilor de vieţi, datorite războiului, care modifică rezultatele acestor calcule, încă nu este cunoscut.

Reîntregirea dela Răsărit deschide problema imperioasă a unei comasări etnice, care singură ar putea aşeza pe temelii sigure acel bastion al Europei, pe care-l reprezintă Basarabia şi Bucovina.

Deplasări de populaţie curajoase, care să întărească prin Ruteno-Ucrainenii din Bucovina şi Basarabia graniţa răsăriteană a viitoarei Ucraine şi să-i treacă pe Ruşii din aceste provincii dincolo de limitele Ucrainei, ar consolida etnic România răsăriteană şi ar evita fricţiunile viitoare dintre Români şi vecinii ei răsăriteni.

A FOST TRANSILVANIA IN VEACUL AL XVIII-LEA ȚINTĂ SAU PUNCT DE PLECARE DE MIGRAȚIUNI ROMÂNEȘTI?

Una din ideile directoare propagate de autorii articolelor ce alcătuesc volumul de dibace persuasiune, intitulat „Siebenbürgen" și scos în August 1940 pentru a justifica cererea de realipire la Ungaria a Transilvaniei, este afirmația că, deși apăruseră în Transilvania cu veacuri înainte, Românii s'au îndesit acolo de abea **în veacul al 18-lea, când împilări fanariote i-ar fi silit să se refugieze din Principate, trecând Carpații.**

Articolul lui L. Tamás, consacrat elementului românesc și intitulat Rumänen (Wlachen) enunță amănunțit această viziune:

„Afluxul Valahilor în Transilvania devine din ce în ce mai pronunțat în cursul veacului al 18-lea, îndeosebi în timpul Domnilor fanarioți, numiți de Sultan, de pe tronul Voivodatelor (1711-1820). Nicăieri pe fața pământului iobagii n'au fost mai crâncen exploatați ca în cele două Voivodate pomenite. Ei erau sclavi, puteau fi vânduți și nenumărate biruri îi apăsau. Dintre elementele aparținând la diferite neamuri, ce au imigrat în veacul al 18-lea, massele valahe ce fugeau din Voivodate erau cele mai numeroase. Ambasadorul împăratului Austriei la Poartă a trebuit să facă demersuri pentru împiedicarea imigrărilor în massă, care însă n'au dat roade.

„In timp ce în anul 1720 locuiau în cele 5 comitate ale Banatului 45.000 suflete, cifra aceasta a sporit până în anul 1787 la 774.000. Cauza acestei creșteri disproporționate a fost imigrarea elementului valah. Și comparația celor două cifre de mai sus este semnificativă. Iezuiții, care se străduiau pentru Unirea Valahilor, au consemnat că cifra Românimii din Transilvania era la sfârșitul veacului al 17-lea de 200.000.

„Chiar dacă sporim această cifră cu 25 %, ea încă nu reprezintă mai mult decât jumătate din populația totală a Transilvaniei. Acest spor neproporțional nu poate fi explicat nici prin sporul natural, nici prin valahizarea de grupuri de iobagi maghiari. Cauza unică este imigrarea, dovedită și prin documente" (75-76).

In multe din celelalte articole, începând cu cel al istoricului și ministrului B. Hóman (p. 36), găsim cel puțin pomenită — fie că tema articolului oferă sau nu un prilej decent pentru a o plasa — teza aceasta a imigrărilor masive de Români munteni și moldoveni în Transilvania veacului al 18-lea, și a rebarbarizării Românilor aflători acolo, și civilizați prin contactul cu Ungurii, prin covârșirea lor de către Românii nou veniți. Unii dintre autori transpun această teză și în secole anterioare. Așa Eugen Berlász dela Arhivele de Stat maghiare proectează, în articolul intitulat Viața economică a Transilvaniei, acest clișeu: **imigrări de Români — barbarizare** și în veacurile 13 și 17:

„Când înaintarea mongolă a distrus aproape țărănimea maghiară din văile Someșului, Mureșului și Crișului, câmpiile părăsite au fost ocupate de păstori valahi care coborau din munți. Nu e de mirare că agricultura din basinul Transilvaniei, bine desvoltată în Evul Mediu, a dat tot mai mult înapoi. Economia cu două și trei asolamente a Ungurilor, descălecătorii noui au scoborît-o la economie pastorală, lăsând terasele bine trasate pe coaste să se părăginească. Neglijau aratul și

grăpatul, pentrucă uneltele lor erau defectuoase, gunoitul — pentrucă nu aveau vite mari. Nivelul ridicat din trecut n'a putut fi menţinut de nouii colonişti decât cu mare greutate şi numai acolo unde gospodăriile maghiare au dat exemplul corectei gospodării a pământului. Nici teritoriul Saşilor n'a rămas ferit de regrese, deşi pe el pierderile de populaţie cauzate de războiu erau mai mici.

„Viaţa economică a Transilvaniei a ajuns să arate destul de curând neajunsurile grele ale expansiunii române. Meseriile, frumos desvoltate până la capătul Evului Mediu, au ajuns şi ele într'o criză primejdioasă în veacul al 17-lea. Dificultăţile întâmpinate de ele se trag din acelaş izvor ca nevoile agriculturii. Cu ţărănimea maghiară distrusă a dispărut un număr mare de consumatori, iar această pierdere n'a fost compensată prin colonizări româneşti, dat fiind nivelul cultural scăzut al acestui popor. Pături largi au fost lovite astfel de pauperizare: mica nobilime şi burghezia au fost nevoite să se depărteze tot mai mult de stilul de viaţă cuprins datând din Renaştere, şi să-şi reducă trebuinţele la un minim. O singură clasă ar fi putut ajuta meseriile prin comenzile ei: aristocraţia. Aceasta însă nu mai era satisfăcută de produsele indigene, cu excepţia lucrărilor în aur, confecţionându-şi îmbrăcămintea din stofe, mătăsuri, catifele şi piei străine" (122-123).

Ideea aceasta a unor imigrări masive româneşti în veacul al 18-lea din Muntenia şi Moldova în Transilvania este, — cu toată favoarea de care se bucură în Ungaria de azi, după ce Iuliu Szekfü, istoricul oficial al Ungariei de azi (şi unul din propagatorii mitului contemporan al coroanei Sft. Stefan) a înserat-o în tomul VIII al voluminoasei sale istorii a naţiunii maghiare, pe care a scos-o în colaborare cu Bálint Hóman, — o însăilare care nu rezistă nici celui mai fugar control raţional.

Transilvania istorică n'a fost în veacul al 18-lea, şi nici în veacurile anterioare, ţintă de migraţiuni româneşti pornite din Muntenia şi Moldova. Ea a fost, dimpotrivă, în veacul al 18-lea, punctul de plecare a unor curente puternice de emigrare, îndeosebi româneşti. Acestea se îndreptau, pe deoparte, spre Crişana şi în Banat, ocupând stepa şi regiunile mlăştinoase din stânga Tisei care începeau a fi asanate, iar, pe de alta, spre Muntenia şi Moldova.

Ţara-Românească şi Moldova au fost şi ele, în acest veac, punctul de plecare a unor curente nu mai puţin puternice de emigrare. Dar migraţiunile, pornite din Moldova, se îndreptau spre „Ocraina" sau Ţara „Căzăcească", iar cele din Muntenia spre Ţara „Turcească", adecă în părţile de Nord ale Bulgariei şi Serbiei, populaţia Olteniei trecând atât peste Dunăre cât şi peste Munţii Cernei, în Banat, unde urmaşii lor, aşa zişii Bufeni, pot fi găsiţi şi azi în şesul Caraşului şi în Banatul Jugoslav.

Pricinile acestor emigrări, care constituiau una din problemele cele mai grele ale stăpânirilor din veacul al 18-lea, şi asupra cărora au fost întreprinse numeroase anchete, din ordinul atât al împăraţilor austrieci cât şi al domnilor munteni şi moldoveni, era, cum s'a constatat, în Transilvania :1. regimul social îngreuiat an de an; 2. fiscalitatea excesivă; 3. politica de catolicizare; 4. recrutările şi militarizările regiunilor de margine; iar în ţările româneşti: 1. regimul social şi 2. fiscalitatea apăsătoare.

Direcţia emigrărilor a fost totdeauna dinspre ţările cu o administraţie mai organizată, spre cele cu administraţia mai puţin eficace, adecă dinspre Transilvania spre ţările româneşti, iar dinspre acestea spre ţinuturile de sub stăpânire turcească: Bugeac şi Crimeea, sau căzăceşti (Ucraina).

Politica de scutiri acordate imigranţilor de către Domnii ţărilor româneşti, de

Poartă şi de administraţia militară austriacă a Banatului, a contribuit şi ea la stabilirea acestei direcţii a emigrărilor.

Cel ce-şi ia osteneala să privească în amănunte istoria Sud-Estului european în veacul al 18-lea, găseşte confirmări numai pentru viziunea expusă mai sus şi niciun sprijin pentru teza propagandistică maghiară, discutată aci.

Aflăm în documentele transilvane nenumăratele detalii despre emigrări de Români, ordonanţe numeroase menite să stăvilească trecerile peste munţi (1699, 1739, 1758, etc.), constatările amănunţite ale comisiei instituite de Maria Terezia, la 1746, spre a stabili, la faţa locului, pricinile ce împingeau la emigrări. Documentele muntene şi moldovene şi călătorii străini, dimpotrivă, nu vorbesc decât despre imigrări de Ungureni, despre scutiri şi slobozii, cum erau cele din hrisovul pentru bejenari al lui C. Racoviţă din 1756, despre treceri peste Dunăre şi Nistru şi despre reformele lui Mavrocordat, menite a le stăvili, îmbunătăţind starea românilor şi a vecinilor.

Caracterul insuportabil al situaţiei sociale şi al fiscalităţii care apăsau iobagii şi în deosebi pe Români, poporul-iobag al Transilvaniei, şi care au dus, după numeroase mişcări locale, la răscoala lui Horia dela 1784, este caracterizat cu dreptate de chiar istoricii maghiari din veacul trecut al răscoalei: de baronul D. Teleki (1865) şi de Fr. Szilágyi (1871), ambii membrii ai Academiei maghiare. Cel din urmă spune în lucrarea sa: „...conştiinţa amară a soartei lui de slugă sta în faţa bietului valah în fiece clipă şi în orice loc şi sentimentul stării lui mizerabile îl însoţea în cursul întregii lui vieţi. ...O astfel de stare, în care valahul sugea încă cu laptele maică-si aversiunea faţă de asupritorul său, nobilul al cărui iobag era, a trezit şi copt în el, în mod inevitabil, ura, în realitate nu totdeauna dreaptă, faţă de Unguri, ură care a răbufnit înspăimântător, cu prilejul răscoalei... Există o fatalitate, o dreptate pedepsitoare în viaţa inşilor, a neamurilor şi a statelor, potrivit căreia „Dumnezeul puternic şi răzbunător pedepseşte păcatele părinţilor în fii, până în nepoţi şi strănepoţi" (II Moise XX, 5). Trebue să privim ca o atare Nemesis în viaţa Transilvaniei răscoala lui Horia; ţinerea veacuri dearândul a poporului valah în afara legilor şi în grea robie nu a rămas nepedepsită. In viziune creştină, acest Nemesis înseamnă: „Dumnezeu este prezent în istorie" (A Hora világ Erdélyben, Budapesta Athenaeum, 1871, pag. 14).

Vedem rezistenţa religioasă, înteţită prin acţiunea călugărului Visarion (1744) şi condusă de protopopii Teodor şi Radu din Braşov (1735) şi de „popii" Ion din Aciliu (1758), Sofronie Cioară (1760) şi Tunsu din Sad şi fuga credincioşilor lor în ţările româneşti, unde-şi puteau urma credinţa, netulburaţi de dragonade şi de artilerie, pusă să radă de pe faţa pământului sute de mânăstiri şi schituri ortodoxe (1761-63).

Cunoaştem spaima, pe care au iscat-o recrutările şi militarizarea graniţelor la Români şi Secui şi mulţimea celor ce au căutat să fugă dinaintea unor constrângeri sângeroase, ca acea din valea Rodnei (1763) sau din noaptea crâncenă dela Madefălău (1764).

Convingătoare pentru cel ce vrea să verifice dacă în veacul al 18-lea migraţiunile plecau spre sau porneau din Transilvania, este comparaţia dintre evoluţia populaţiei în Transilvania şi în Ţările Româneşti în ultimii 200 de ani. Populaţia Transilvaniei istorice de 0,8 milioane la data catagrafiei din 1720-21 austriace 1), a ajuns de numai 1,4 milioane la 1787, ceeace reprezintă un spor anual inferior celui din veacul 19 (0,7% faţă de 1,1 la sută). Apoi, în ultimii 150 ani, cum a arătat

1) Vezi ACSADY IGNAC: *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában*, Budapesta, 1896.

Helmut Haufe, istoricul german al evoluției populației în Europa veacului al 19-lea, în studiul său intitulat: Die Bevölkerungsentwicklung Rumäniens im 19 u. 20. Jahrhundert [1]) populația Transilvaniei s'a dublat (crescând dela 1,4 milioane în 1787 la 3,1 milioane în 1930), iar populația țărilor românești s'a împătrit, sporind dela 1,8 milioane în 1810, la 6,9 milioane în 1930).

Este, însă, știut că acolo unde populația sporește rapid ne găsim în fața unor regiuni de imigrare și nu de emigrare, pe când acolo unde numărul populației este în relativă stagnare, stăm, mai de grabă, în fața unor regiuni vlăguite prin emigrări.

Migrațiunile poporului românesc în veacurile 18 și 19 n'au fost studiate până acum cu amănunțirea, cu care a studiat în Serbia, mișcările de acest fel, pe care le numește „metanastasice", școala marelui geograf Cvijici. Dar chiar și prezentările de ansamblu, cum sunt ale Prof. I. Nistor: Emigrările de peste munți [2]) și ale lui N. Gh. Dinculescu: Contribuțiuni la mișcările de populație [3]) și cercetările despre așezările de Ungureni din Muntenia ale doamnei Maria N. Popp și ale lui Ion Conea, ca și, de asemenea, toate monografiile regionale și locale și cercetările consacrate transhumanței mărginenilor, mocanilor și Românilor din Carpații orientali (Hintz, A. Veress, N. Dragomir, Ghelasse și S. Oprean), toate arată convingător și fără putință de contestare că migrațiunile românești, departe de a se îndrepta în veacul al 18-lea spre Transilvania, aveau acest ținut de munte românesc ca punct de plecare. Cercetările recente ale unor T. A. Stoianovici și M. Biji [4]) au arătat continuarea și în veacul al 19-lea și 20-lea a emigrărilor din Transilvania în Muntenia și Moldova.

Straniu este că mai toate aceste fapte și mai toată această viziune erau cunoscute în Ungaria. I le-a spus răspicat lui Szekfü și elevilor săi, cu temeinică documentare, încă în 1935, sociologul maghiar Robert Braun în broșura A százötven év előtti Horavilág (Răscoala de acum 150 ani a lui Horia). Nici nu i s'a răspuns de cei vizați, și faptul nici n'a împiedicat „Societatea istorică maghiară (1867)" să editeze volumul „Siebenbürgen" și să-și compromită girul.

Redăm pasagiul lung, în care Robert Braun deștăma înainte cu 5 ani clișeul imigrare (de Români în veacul al 18-lea) — barbarizare, fiind siguri că cetitorii vor avea o bucurie intelectuală nu mai mică, cetindu-i argumentarea strânsă, decât noi când l-am tradus.

„Jancsó Benedek [5]) și împreună cu el Szekfü Gyula cred că la începutul veacului al 18-lea cifra Românilor a fost relativ scăzută și că s'a umflat atât de neașteptat în cursul veacului, încât acest lucru nu s'a putut produce de pe urma sporului natural, ci numai de pe urma unor imigrări. Punctul de plecare al valului de imigrațiuni erau țările românești; iar cauza lor, jafurile necruțătoare

---

[1]) Archiv für Bevölkerungswissenschaft und Bevölkerungspolitik, 1938.

[2]) Comunicare făcută în ședința dela 22 Mai 1915 a Ac. Rom.

[3]) Anuarul de Geogr. și Antropogeogr., 1914-1915.

[4]) *„Unde bate inima Țării* — scurgerea spre șes și spre regiunile industriale a populației dela munte în veacurile XIX și XX", și *„Descălecări ardelene în Vechiul Regat în lumina Recensămintelor dela 1899 și 1930"*, apărute ambele în săptămânalul *Excelsior*, 1941, Nr. 16 și 17.

[5]) Autorul lucrării *Român nemzetiségi törekvések*, ceeace înseamnă *Istoria năzuințelor naționale ale Românilor*, apărută la Budapesta 1896-99 (nota traducătorului).

ale domnilor fanarioți. Populația seminomadă imigrată a răscolit Românimea așezată în Transilvania, comprimându-i nivelul la o treaptă economică inferioară: la nomadizare și la o ținută morală mai scăzută: la organizarea de bande de prădători.

„Toate aceste premise și afirmații sunt însă greșite.

„Toate acele numărători de populație, pe care le invocă Jancsó spre a dovedi imigrarea, n'au fost nici pe departe recensăminte în înțelesul de azi, ci catagrafii întemeiate pe evaluări. Preoții arătau la nimereală, pe sate, numărul de familii de sub păstorirea lor. Cercetări mai noui, amănunțite [1]) au stabilit că în catagrafii erau scăpate numeroase sate. Mai departe, înseamnă un arbitrar destul de mare să stabilești numărul sufletelor pornind dela cifra familiilor și presupunând că numărul mediu al membrilor de familie este cinci. Dacă ținem în seamă aceste două izvoare de erori, ne putem îndoi de preciziunea rezultatelor obținute. Dar nu aceasta e greșala cea mai mare a calculelor lui Jancsó, ci aceea că punctul de plecare, adică cifra întâi la care le raportează pe toate celelalte, merită mult mai puțină încredere decât „numărătorile" amintite. Această cifră este scoasă din raportul dela 1701 al noului episcop greco-catolic, după care 200.000 oameni ar fi primit Unirea, în timp ce jezuiții (Baranyi și Hevenci) raportează la 1701 Împăratului: „...întreaga noastră Biserică (adică cea greco-catolică) numără în Transilvania cel puțin 200.000 suflete". Fără a mai vorbi despre acest „cel puțin", nu par a fi înglobați aci câtuș de puțin gr. ortodocșii. Jancsó și-a dat seamă și el că cifra nu inspiră încredere și adaogă: „Dar chiar dacă presupunem că această socoteală a jezuiților n'a fost precisă și am majora la 250.000 cifra Valahilor, printr'o corectare de 25 %..." etc.

„Dacă, însă, cifra de plecare (adecă 200.000) este cu totul arbitrară, corecția tot atât de arbitrară n'are cum schimba lipsa ei de valoare. Dacă catagrafia următoare, care merită oricum mai multă crezare decât această cifră spusă la întâmplare, prezintă diferențe însemnate față de întâia cifră, atunci nu decurge din aceasta că populația a sporit în mod neașteptat, ci mai degrabă că cifra întâi este rezultatul unei evaluări netemeinice. N'ar putea fi explicat prin imigrări acest spor izbitor decât dacă s'ar putea dovedi că într'adevăr (sublinierea lui Braun R.) a avut loc imigrare. Dar Jancsó nu poate invoca niciun exemplu de astfel de imigrare în Transilvania (sublinierea lui Braun R.). Toate exemplele pe care le invocă privesc Banatul, în care teritoriu, cucerit de curând de la Turci, productiv și aproape lipsit de populație, era firesc ca lumea să fi năvălit din toate părțile.

„In schimb se găsesc numeroase știri că din Transilvania au avut loc emigrări considerabile spre țările românești și chiar Jancsó le pomenește, măcar în parte. Una din dovezile acestei emigrări din Ardeal ne-o dau Halmágyi Istvan naplói és iratai (Jurnalele și scrierile lui Stefan Halmágyi) în volumul 38 din Monumenta Hunriae Historica, Scriptores... care privesc aproape întreagă jumătatea a doua a veacului al 18-lea, fiind izvorul contemporan cel mai important al vieții publice și private transilvane. Halmágyi a petrecut 32 de ani în serviciu public (cea mai mare parte în Cancelaria guvernatorului, R. B.), și în opera lui nu e vorba decât într'un singur loc de refugierea din țările românești în Ardeal a cuiva, dar și în acest caz (pag. 403) e vorba de anturajul nobil al Domnului Moldovei, care a trecut munții de teama Turcilor. Dimpotrivă, se găsesc din prisos plângeri cu privire la emigrările (profugium) în țările românești. Astfel, de pildă, în Septembrie 1764: „Mulți oameni au trecut anul acesta în Moldova, îndeosebi din județele

---

1) Vezi PĂCLIȘANU: *Statistique des Roumains de Transylvanie au 18-e siècle,* în Revue de Transylvanie 1934, August (nota lui R. Braun).

Turda, Cluj şi Someş, mai ca la o mie. Au fost trimişi cancelişti să ancheteze despre cauzele profugiului. Puţini au pomenit greutatea dărilor, cei mai mulţi au invocat asprimea stăpânilor de moşii" (p. 127). Luna Mai 1766: „...Atât din ţinutul Rodnei cât şi de pe pământul Făgăraşului au fugit grănicerii cu grămada, cred că numai anul acesta au trecut dincolo până acum vreo 300, cei mai mulţi cu armele, câţi vor mai trece de acum încolo" (p. 256) „...Dintre iobagi au plecat numai din Făgăraş luna aceasta 700 (p. 257). Sept. 1767: „Au plecat emigrând cel puţin 4000 oameni, soldaţi şi iobagi, din acele districte" (p. 324). Octomvrie 1767: „Marea emigrare care a avut loc anul acesta, a făcut un mare gol şi în fondul contribuţiilor" (p. 337).

„Aceste citaţii pot încredinţa pe oricine nu numai despre proporţiile mari ale emigrărilor, respectiv evadărilor (căci cifrele pomenite sunt mari în veacul al XVIII-lea, cu populaţia lui rară, R. B.) ci şi despre cauzele acestora. Câtă gravitate le-a atribuit Maria Terezia ne arată tenacitatea cu care ea a căutat să-i atragă în ţară pe Secuii emigraţi. Se mai poate afirma cu curaj că dacă ar fi avut loc o imigrare cât de cât considerabilă, aceasta nu i-ar fi scăpat lui Halmágyi, care n'ar fi păstrat tăcerea cu privire la un eveniment atât de important.

„In întreaga conştiinţă publică a nobilimii transilvane era prezentă teama că toată Românimea ar putea emigra în ţările româneşti, iar fără iobagi, cum spusese Verböczi, nobilitas parum valet (nobilimea preţueşte puţin)...

„E cu totul lipsită de temei presupunerea lui Szekfü că în ţările româneşti, pe unul din solurile cele mai fertile ale Europei, ţărănimea ar fi fost nomadă în veacul al XVIII-lea. Păstorii de sub munţi erau de sigur nomazi [1]) şi au rămas nomazi până azi, adecă îşi mână, potrivit ocupaţiei, încoace şi încolo turmele după anotimp; dar nu se poate dovedi că grosul ţărănimii ar fi fost nomad sau seminomad în veacul al 18-lea.

„Că pe teritoriile eliberate de curând de sub Turci haiducii se găseau din belşug şi că se iveau bande de haiduci şi în Ardeal, n'are cum ne mira de vreme ce s'au găsit Rozsa Sándori şi feluriţi Sobri Ioska (haiduci maghiari vestiţi, nota traducătorului), încă în veacul al 19-lea. E incontestabil că nivelul cultural şi economic al Transilvaniei întrecea cu mult pe cel din Principate, dar este desigur o exagerare intenţionată, când se spune: „viaţa de producător de brânză a păstorului ardelean reprezenta un stadiu evoluat" (Szekfü Gy.: A magyar nemzet története — Istoria naţiunii maghiare, VII, p. 446) pentru emigranţii veniţi cu duiumul din ţările româneşti. Căci n'avem decât să privim ce scrie despre ţăranul din epoca fanariotă un martor cu totul neutru, consulul englez din Ţara românească: „Aşa zisele necesităţi ale vieţii: carnea, pâinea şi vinul — se găsesc cu atâta îmbelşugare şi sunt atât de ieftine (exportul fiind interzis, cu excepţia Constantinopolului, înspre unde era însă limitat), încât anul acesta şi cel trecut proprietarii au fost nevoiţi să arunce hambare întregi de cereale stricate, pe care le umpluseră în aşteptarea unor preţuri mai bune... Această îmbelşugare trezeşte în pătura de jos urmările firesti: mâncăcioşia, beţia, lenea şi o sensualitate aprinsă, dar o şi face sănătoasă, puternică, îndrăzneaţă, ageră la minte şi (exceptând perioadele de bătăi ale strângătorilor turci de biruri) mândră, mulţumită şi curtenitoare [2])

„E neîndoelnic că domnii fanarioţi au jefuit poporul cât puteau; e necontestat chiar şi faptul că ţărănimea părăsea ţara cu grămada. Dar, pe deoparte, impilarea într'adevăr temeinică reclamă un aparat administrativ, care subsista mai

---

1) Termenul e cu totul impropriu: trebueşte spus: *transhumanţi* (A. G.).

2) R. W. SETON WATSON: *A history of the Roumanians*, Cambridge, University Press, 1934, p. 167. (R. B.).

degrabă în Ardeal şi, pe de alta, direcţia fugei locuitorilor în ţările străine nu era nici pe departe Transilvania ci — cu toate că sună straniu, dar faptul e dovedit — spre teritoriile administrate nemijlocit de Turci.

„Sentimentele nemeşului ardelean şi ale boierului român faţă de ţăran erau aceleaşi, dar pe când nemeşul transilvan avea la îndemână un aparat administrativ relativ evoluat, pentru a ridica cât mai mult dela ţăran şi pentru a-l împiedica dela fugă, boierul român se găsea dimpotrivă într'o situaţie mult mai proastă. Iar dacă administraţia turcă era foarte rea în perspectiva nemeşului şi a boierului, asta nu înseamnă însă că era tot atât de rea din punctul de vedere al birnicului...

„Administraţia austriacă, care a fost fără îndoială mai bună decât cea transilvană, a funcţionat între 1718 şi 1739 în Oltenia şi Serbia de Nord. Incontestabil că la încetarea ei ţăranii români şi sârbi au revenit fericiţi sub administraţia fanariotă şi turcă. Citez în privinţa aceasta din St. Stanojevic: **Istoria srpskoj naroda**, Beograd 1910, ed. II, p. 242: „Emigrarea poporului sârb în Turcia, de pe teritoriul ocupat de Austria, a ţinut tot timpul ocupaţiei: dela 1718 la 1739, crescând din ce în ce şi punând în mişcare masse tot mai mari".

„Mai evidenţiem că una din nemulţumirile de căpetenie stârnite de administraţia austriacă se datora injoncţiunilor religioase şi tendinţelor de catolicizare, ceeace supăra simţirile întregii populaţii şi ameninţa în însăşi existenţa lui clerul, depozitarul aproape unic al tradiţiilor religioase şi naţionale şi al culturii. Turcii n'au căutat niciodată să smulgă poporul din ortodoxie. Stabilitatea relativă, de care s'a bucurat administraţia turcească, cu toate scăderile ei numeroase, se datoreşte în nu mică măsură acestei toleranţe religioase. Trebue să nu uităm, mai departe, nici factorul celălalt: serviciul militar, de care în Turcia erau scutiţi nemahomedanii" (8-11).

Incheiem, citînd aliniatul al doilea al prefeţei care e semnată: Societatea **istorică maghiară** şi datată: 1 August 1940, a volumului Siebenbürgen: „Savanţii care au realizat această lucrare nu ştiu ce este propaganda. Ei nu sunt dispuşi să înfrumuseţeze sau să falsifice faptele, nici măcar de dragul obiectivelor naţionale actuale. Ei rostesc adevărul, punând în cumpănă întreg prestigiul lor ştiinţific, fie că aceasta îi convine sau nu poporului nostru maghiar, căci ei sunt pătrunşi de convingerea că descoperirea adevărului este spre binele naţiunii şi spre lămurirea neamului, pe când minciuna şi falsul le înjosesc pe ambele".

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂŢII
- IAŞI -

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5864

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

64.731

LEGATORIA
20 JUN 1942

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BOSTON CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY